

Bahriye Kabadayı:

“Gençler bu filmi sahiplendikleri için amacıma ulaşmış hissediyorum.”

4 Aralık 2008 tarihinde Mithat Alam Film Merkezi'nin konuğu genç belgesel yönetmeni Bahriye Kabadayı'ydı. Filmi Devrimci Gençlik Köprüsü'nün gösterimi ardından bir söyleşi gerçekleştiren genç yönetmen, 1968 kuşağı, o dönemin üniversiteli gençliği, Devrimci Gençlik Köprüsü'nün gerçek öyküsü ve belgeseli yapım süreci üzerine bir söyleşi gerçekleştirdi.

Filminiz yurt içinde ve yurt dışında oldukça gösterim yaptı. Kaç gösterim oldu? Seyirci sayısı ne kadara ulaştı?

Bahriye Kabadayı: Seksen gösterimi aştık galiba. Son dört aydır takip edemiyorum ama en son sekiz bine yaklaşmıştı. Tabii bu her türlü gösterimi kapsıyor.

Özellikle de belgesellerin gösterim mekânlarının çok kısıtlı olduğunu düşünürsek, sekiz bin izleyici aslında çok iyi bir rakam. Çünkü sekiz bin kişiye ulaşmak vizyona giren bazı filmlerin bile başaramadığı bir şey.

Bu filmin gösterimlerini çok uzun süredir biz organize etmiyoruz. Filmin kendi hayatı var. Beni sadece haber vermek için arıyorlar; “Şurada gösterimini yapacağız, siz de gelerseniz seviniriz ama gelmezseniz de zaten gösteriyoruz.” diyorlar. Filmi, İstanbul Üniversitesi'nde çeşitli fakültelerde gösterdik. Özellikle bu Mayıs'ta bazı gösterimler yaptık. İki de dolu geçti. Hatta İstanbul Üniversitesi öğrencilerinin katıldığı üniversite dışı bir etkinlik de yaptık. Belli dö-

nemlerde talep artıyor. Yazın ilgi azalır diye düşünüyordum ama yazın da kamplar oluyormuş. Bu sene bütün kampları öğrendim; yaz kampları, gençlik kampları, bütün yaz onlarla geçti. Kışın da, Mayıs ayına doğru talep artar muhtemelen. Bir takım devrimcileri anma toplantıları yaklaştığı zaman, politik anlamda önemli günler yaklaştığı zaman da talep artışı oluyor.

Genç bir yönetmensiniz ve sinema eğitimi aldınız. Bize biraz eğitim hayatınızdan bahseder misiniz?

Bahriye Kabadayı: Sinema eğitimini okulda çok almadım açıkçası. Çünkü Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi mezunuyum. Bölümümün adı Sinema-Televizyon ama çok da sinemaya yönelik bir eğitim vermiyor. Daha çok radyo ve televizyonlara eleman yetiştirmeye, muhabir, televizyon programcısı yetiştirmeye yönelik bir bölüm. Sinemayla uğraşan çok fazla sayıda insan da çıkıyor buradan. Ben aslında hem okulluyum, hem alaylıyım diyebilirim. Çünkü bu filmin yapımcısı olan VTR'de büyüdüm ve belgeselci oldum. Üçüncü sınıftan beri Enis Rıza¹ ve Nalân (Sakızlı) Hanım'la çalışıyorum.

Enis Rıza (Sakızlı) Türkiye'de belgesel sinemaya ilgi duyan herkesin en azından adını bildiği önemli bir isim. Enis Bey'le çalışmak nasıldı?

Enis Bey'le çalışmak çok güzel bir şey ve VTR'de onunla birlikte on birinci yılımı doldurdum. Çok keyifli, hayata pozitif yanlarından bakmaya çalışan bir insan. Filmin jeneriğinde özel olarak ona, Nalân Hanım'a ve Burak'a (Dal) teşekkür ediyorum. Ekip arkadaşlarım bana bu zamanı yaratmasaydı zor olurdu açıkçası. Biz bir ekibiz ve geçin-

¹ Enis Rıza Sakızlı: Belgesel, fotoğraf ve reklâm alanında bir çok ödül kazanmış, 1948 doğumlu yönetmen 1987 yılında yapım yönetmeni Nalan Sakızlı ile birlikte "VTR Araştırma Yapım Yönetim'i kurmuştur. Tanıtım ve belgesel filmler gerçekleştirmekte ve yönetmen olarak çalışmaktadır. 1996 yılında Belgesel Sinemacılar Birliği'nin kurucuları arasında yer almıştır. Galatasaray Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde "Belgesel Sinema" dersleri vermeyi sürdürmektedir.

mek için bir ekip halinde işler yapıyoruz. Onlar da “Hadi artık, sen de filmi yap.” dediler ve onların yardımıyla yaptım bu filmi.

Belgesel sinemaya bilinçli bir geçiş mi yaptınız yoksa bu alanda çalışmanızın nedeni, okulu bitirdikten sonra oluşan koşullar ve belgesel sinemaya daha yakın olan insanlarla karşılaşmış olmanız mıydı?

Aslında çok uzun bir hikâye ama özetle şöyle söyleyeyim; ben lisede matematik okudum ve matematiği çok severim. Hatta hayatımdaki eksikliğini de hissediyorum. ÖSS’ye girip bölüm seçmek gibi bir düşüncem hiç olmadı. O dönemde tamamen resim çalışıyordum. Çünkü Güzel Sanatlar’da resim ya da grafik okumak istiyordum. Fakat sınav zamanı gelince, ailevi ve maddi koşullardan dolayı İstanbul dışındaki bir üniversiteyi tercihi edemedim. Öyle olunca da seçim yapmak zorunda kaldım. Birbirinden alakasız üç tercih yaptım. Biri de Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesiydi. Yıllar sonra ilkokul arkadaşlarıma rastladığım zaman “Zaten sinemayla ilgileneceğini hep söylüyordun.” diyorlar ama ben hiç hatırlamıyorum. Belki bilinçaltımda vardı. Okula girdikten sonra okulun hayalimdeki gibi olmadığını görünce, ben ve arkadaşlarım kendimize çıkış yolu aramaya başladık. O süreçte televizyonda girip çalışamayacağımı fark ettim. Resimle olan ilişkimden dolayı kültür-sanat programı gibi bir şey yapmak istiyordum. Hala da, tamamen plastik sanatlarla ve bu alanda üreten sanatçılarla ilgili bir takım filmler yapma hayallerim var. Televizyon olmayacak derken Enis (Rıza) Bey’lerle, belgesel sinemacılar birliğiyle tanıştım. Belgesel sinemaya böyle bir giriş yaptım. Giriş yaptıktan sonra da zaten durup düşünenecek zaman kalmadı.

Belgesel sinemadan vazgeçmeyi hiç düşündünüz mü?

“Çok çılgın bir şeymiş, ben bundan vazgeçeceğim.” gibi bir şeyi hiç düşünmedim. Aradan on yıl geçti ve iyi ki belgesel sinemaya başlamışım.

Devrimci Gençlik Köprüsü (2007) bu anlamda çılgın bir proje. Bundan 40 sene önceye gidip köprü yapmak ne

kadar zorsa, günümüzde orada belgesel çekmek de o kadar zor. Bu filmi yapma fikri nereden doğdu? Devrimci Gençlik Köprüsü üzerine neden bir film yapmak istediniz?

Bahriye Kabadayı: Bu köprüyü yapanlardan birisi Özher Yılmaz. Kendisiyle yedi veya sekiz sene önce bir vesileyle tanışmıştık. Bu hikâyeden bahsetti. Ben hep 68’li insanlar arasındayım. Çalıştığım kişilerin ve o kuşaktan insanların hikâyelerine ilgi duyuyordum ama o ana kadar böyle bir hikâyeyi hiç duymamıştım. Hatta o hatırlatınca benimle birlikte çalışan insanlar bile “Aa evet, böyle bir şey vardı.” dediler. İnsanlar, bu hikâyeye ortaya çıktıktan ve filmi izledikten sonra, filmi yapanlar da dâhil olmak üzere, “Vay be biz ne yapmışız böyle, küçük bir köprü yaptık oraya ama o köprü oradaki insanlar için nasıl büyük bir hale gelmiş.” ya da “Filmin anlattığı bu şeyler gerçek mi? İnanılmaz bir şey!” gibi şeyler söylediler.

Filmi izlerken fark ediyoruz ki köprü sadece bir köprü değil. Bambaşka şeylere vesile olan ya da en azından olması istenen bir şey. Ön hazırlık süresince, fikir ortaya atıldıktan sonra aylar süren bir okuma, dinleme veya görüntüleri izleme süreci olmuştur. Bütün bu hazırlık süreci ne kadar zamanınızı aldı?

Hazırlık süreci üç buçuk ila dört yıllık bir süreci kapsıyor. Hikâyeyi ilk duyduğumuzda 2000 yılının başlarıydı. O zamanlarda Hakkâri’ye gitmek çok mümkün değildi. 2000’de kriz vardı ve biz de kendimizi ayakta tutma çabasıydık. İyi ki o süre geçmiş, çünkü bu arada ben de büyüdüm. Bu cümleleri kurabilmek için çok fazla o ortamda bulundum. O ortamlar bana bu cümleleri kurdurdu. Geçen bu süre zarfında her ilden gelen, çeşitli görüşlere sahip kişiler, milliyetçisi, sağcısı, solcusu birçok grubun gönüllü filmlerini yaptık. Bu süreç içinde çeşitli belgesellerimizden dolayı doğuya çok fazla gidip geldik, doğunun pek çok yerini görmüştüm ama Hakkâri’ye hiç gitmemiştim. Projeler ve belgeseller dolayısıyla doğuya gittik fakat Hakkâri normal şartlarda pek çok insanın gitmediği bir yer.

Doğu dediğimizde akla bir takım ünlü şehirler geliyor: Mardin, Diyarbakır, Urfa. Doğu turları da buralara yapılıyor. Hakkâri, Siirt, Bitlis, Bingöl turistik rotada değil. Aslında oralar gayet de oryantalist görülebilir ama oryantalistliği daha çok Mardin, Urfa ve Diyarbakır'da görebiliyorsunuz. Dolayısıyla doğuya gitmek, orada çekeceğini çekmek, sonra kendi hayatına dönmek ve doğudaki şartları orada bırakma duygusu ancak 40 yıl öncesinin dökümanlarına dönüp baktığım zaman karşılaştığım bir şeydi. 40 yıl geçmiş ama hiçbir şey değişmemiş. Hep uzakmış ve hala çok uzak. Çünkü gidiyorsun, bir sürü yer görüyorsun ama sonunda sakın huzurlu evine dönüyorsun. Orada varolan bütün o sorunlar olduğu gibi duruyor.

Bir birey olarak oralar için bir şey yapmanız çok zor. Yapabileceğiniz tek şey içten hareket etmek, bir şeyler paylaşmak. Bunun ötesini yapmak zaten başka bir güç gerektiriyor. “Gençler”, “doğu” ve “68 ortamı aracılığıyla kendimi yakın hissettiğim fikirler”; bütün bunlar bir araya geldi ve bütün bu teknik süreçler böyle bir zihinsel süreçte tamamlandı. Tabi bugün internet ortamı da var. Faydası olduğu gibi kirli bir bilgi havuzu aynı zamanda. Köprünün “devrimci gençlik köprüsü”, “denizlerin köprüsü”, “gençlik köprüsü” gibi birkaç adı var. Bu köprünün tam adı hangisidir diye öncelikle internette araştırmaya başladım. Filmdeki köprünün bizzat adını yazdırıp oraya astıran Yaşar Bey’le bir söyleşi yapana kadar bu konuda bir net bir bilgiye ulaşamadım. Köprünün kendisi de olmadığı için orada gidip “Buymuş.” diyemiyorsunuz. Arşiv çok önemli, sadece dönem arşivi yetmiyor tabii ki; o dönemleri orada yansıtabilme için oradaki insanların arşivlerine ihtiyaç var.

Kişisel arşivlere çok başvurduunuz mu?

Evet, çok da şanslıydık. Çünkü orada Enver Özkahraman adında bir amcamız vardı. Şu anda Van’da yaşıyor ama o Hakkâri’nin ilk fotoğrafçısı. Hakkâri’de fotoğraf stüdyosu açmış olan, vesikalık fotoğraf çeken birisi. Ayrıca 8 mm’likler de çekmiş. Oğlu da Ender Özkahraman, *Leman Dergisi* yazarlarından sanırım. Enver Ağabey oradaki insanlara fotoğraf çekmesini öğrettiği için aile albümlerinde çok güzel fotoğraflar var. Şimdi çeksek o kadar güzel ol-

maz. O anlamda çok keyifliydi. Bir de Hakkâri'de doğru insanlarla çalıştığımız için şansımız daha da arttı. Bizi bu insanlara Muhsin Kızılkaya yönlendirdi. Hakkari'ye gitmeden önce Muhsin Kızılkaya'la görüştük. Oralı ve Enis (Rıza) Bey'in tanıdığı bir insandı. O bize ilk olarak ağabeyini önerdi, ikinci olarak da yakın bir arkadaşını. Muhsin Kızılkaya'yı daha sonra tekrar görmedik. Çünkü onlara emanet bir şekilde Hakkâri'de bütün kapılar bize açılır oldu. Bunda ekip olarak oradaki davranışlarımızın, hal ve tavırlarımızın da mutlaka etkisi vardır. Kapı açan rehberlerle olmanız her kapının açılacağı anlamına gelmiyor. Sizin orada gösterdiğiniz performans zayıflığını, herhangi bir samimiyetsizliği o kadar çabuk fark edebilirler ki sizi Hakkâri'nin ortasında ayrı bir çemberin içinde bırakabilirler. Hiç de böyle bir şey olmadı.

Hakkâri'ye gidip köprüyle ilgili bir şey yapmaya geldiğinizi söylediğinizde sizi hemen hatırladılar mı? Reaksiyonları nasıldı?

Bahriye Kabadayı: Daha Hakkâri'ye gitmeden, Muhsin Kızılkaya'ya büyük bir heyecanla “Bu köprü oradaymış ve ben bunun filmini yapmak istiyorum.” diye anlatırken bana “Şimdi sen bu kadar heyecanlısın ama orada bu kadar önemsenmez o köprü. Sonuçta başka şeyler de yaşadığı için söylüyorum, çok hevesle gitme, orada hayal kırıklığına uğrayabilirsin.” dedi. Oraya gittiğimizde Sümbül Dağı'ndan, Zapsuyu'ndan, Belçelen Yaylası'ndan ve dördüncü olarak da köprüden bahsettiler “Köprümüz var Deniz'ler (Gezmiş) yaptı” dediler. Muhabbet böyle başlayınca, o kaygı zaten ilk iki gün içinde yok oldu. Muhsin Ağabey de uzun süredir Hakkâri'ye gelmiyormuş herhalde diye düşündüm ben de.

Biz Hakkâri'ye 2005 yılında, köprü havaya uçurulduktan 5 sene sonra gittik. Bu yüzden de köprü yeniden gündeme gelmiş olabilir. Sanırım orada köprüyü yeniden yapmakla ilgili bir insiyatif olmuş ama sonra ortaya bir şey çıkmamış. Belediye ile vali arasında köprü ile ilgili olarak bir sorun çıkmış ama o anlamda da bir sıkıntı çekmedik. Üstelik burada gördüğünüz görüntülerdeki köylerde ço-

gunlukla korucular yaşıyor. Onlara giderken biraz çekindik. Deniz'leri, Mahir'leri (Çayan) sorarken direkt mi, dolaylı mı sormamız gerektiğini bilemedik. Ama böyle bir çekiinceye hiç gerek olmadı. Onların da çok az bilgisi vardı. Herkes zaten köprüyü Deniz'ler yaptı diye biliyor. Öyle ya da böyle orada yaşanmış bir gerçeklik var. O yüzden beklediğimiz gibi olmadı, tam tersine bir sürü sürprizle karşılaştık.

Çekimler için kaç kere Hakkâri'ye gittiniz? Bir kere de halesini çekmek mümkün oldu mu?

Dört mevsim boyunca çekim yapmaya çalıştık. Kışı mutlaka görelim dedik ama kışın ortasında gidemedik. Çünkü hakikaten gidilmiyordu. Kışın sonuna doğru gidip kar manzaraları ve insanların kardaki hayatını çektik. Bir de baharda gitmemiz gerekiyordu. Karlar eriyince Zap'ın aldığı hali görmek istedik.

Karlar eridiğinde Zap'ın hali çok korkutucu.

Eskiden daha korkunçmuş. Biz baharda gördük, alıp götürülebilir insanı hakikaten. Çünkü su bayağı kabarıyor. Ancak küresel ısınmanın orada da etkileri görülüyor. Hakkâri'ye yedi veya sekiz kere gittik. Bu filmin ortaya konmuş bir bütçesi, zamanlaması olmadığı için biz biraz da burada yürüttüğümüz işlere bağlı olarak zaman ve ekonomik olanaklar yaratıp gittik. Bazen de sadece birisini çekmeye gittik ya da Van'da bir işimiz varken gitmişken eksik bir şey varsa hemen gidip çektik. Bir de Van'da başka bir filmin çekimi sürüyordu. O da Enis (Rıza) Bey'in filmiydi. Enis Bey onu çekerken ben de gidip orada başka şeyler çekiyordum. Mesela bir düğün çekmek istiyorsak, orada düğün organize edemeyeceğimiz için ne zaman düğün varsa o zaman, o mevsimde oraya gitmek için planlamalar yaptık. Filmdeki düğün Çukurcuma'daydı. O gün yola çıktık, üç tane düğün gördük.

Peki, gitmeden önce izin alma gibi bir durumunuz oldu mu? Çünkü dediğiniz gibi; oraya her isteyen gidip bir şey yapamaz.

Bahriye Kabadayı: Benim çalıştığım belgesel firması, VTR yirmi yılını devirdi ve ben de bunun on yılının bir parçasıyım. Ayrıca VTR kendini ispatlamış birçok filmi yapan bir yer olduğu için bunun da izinler konusunda bir kolaylığı olduğunu söyleyebilirim. Çünkü bir yere girerken Türkiye’de yaşayan bir belgeselci olarak izin almak zorunda değilsiniz aslında. Ben burada yaşıyorum ve belgesel yapıyorum, yapımçı belgem de var. O olmasa da olur aslında ama olunca daha rahat ediyorsunuz. Sadece nezaketen ve orada biraz daha rahat etmek için idarelere, kaymakama, valiliğe “Biz geliyoruz.” diyorsunuz. Bu, çoğunlukla şehre girdiğiniz andan itibaren arkanızda bir araba dolaşmasına yol açıyor. Biz UNESCO için çekim yaparken bir kış günü bizi takip eden arabanın içindekiler tir tir titiyor. Niye gitmiyorlar? Çünkü görevliler. Herkes görevini yapıyor; biz çekim yapıyoruz, onlar da görevini yapıyor.

Hakkâri’ye Devrimci Gençlik Köprüsü’nün filmini yapmak için gittik ama izin belgesi göndermedik. Su ve Uygarlık Yolları diye bir belge gönderdik. Takdir edersiniz ki bu hikâye de gayet bunun içinde olabilir. Ancak, son çekimlerimizden birinde gün doğumu çekmeye çalışırken, kalktık güneşin doğuşunu bekliyorduk ama güneş bir türlü çıkmıyordu. Meğersem yanlış yerde bekliyormuşuz. Öbür gün doğru yerde beklemeye başladık. Arkamızdan birileri geldi: “Hocam bitmedi mi hala?” dedi. Biz de “Bitmedi, bekliyoruz.” dedik. Tanışıklığımız yok ama onların orada olması çok doğal. Karşılıklı bir anlayış içinde her şey. Sadece son seferde şehir genel olarak çok gergindi. Ama dediğim gibi; valiyi, belediye başkanını ziyaret ettik. Bütün bunları “Biz etrafta dolaşacağız, bizi tanıyın.” demek için yapıyorsun. Gerekli olduğu yerde de esas konunuzu söylüyorsunuz. Arada gidip köprüyü de çekiyorduk. Zaten köprüden bir şey kalmamış. Köprüyü çektiğimiz gün, her zaman çekim yaptığımız yerdeyken iki genç komando geldi “Burada çekim yapamazsınız.” dedi. Gerginliği fark ediyoruz ama ne olduğunu bilmiyoruz. Bir de o dönem, Irak meselesiyle ilgili “Amerikan askerleri dolaşiyor.” diye söylentiler vardı.

O dönem çatışmalı bir dönemdi. Türkiye’de ve Türkiye dışında insanlar “Oralarda sokakta yürünmez.” diye düşünüyorlardı. Siz oradaydınız. Orada hayatın bir şekilde devam ettiğini ve bu düşüncenin biraz da abartı olduğunu gözlemlediniz.

Hayat mecburen devam ediyor. Çünkü o insanlar ölecek değiller, sonuçta yaşamaları gereken gündelik bir hayat var. Çocuklar okula gidiyor, ciddi bir geçim derdi var, herkes bir şekilde tutunmaya çalışıyor ve bütün bunların bitmesini bekliyor. Şu günlerde gene çok gerilimli orası. Oradaki bazı genç arkadaşlarla, ağabeylerimizle sürekli haberleşme halindeyiz. Çünkü çekimler sırasında hayatlarımızın bir parçası haline geldiler. Onları öyle atamıyorsun, atmak da istemiyorsun. Zaten her zaman hayatımızda olacak insanlar. Teleslanıp arıyoruz; “Nasılsın?” diye soruyoruz. “İyiyim.” diyorlar. Ama o sırada yeni bir haber alıyoruz yeniden arıyoruz; “Herkes iyi mi?” diye soruyoruz. “İyi, gayet iyi, Zap’ta balık tutuyorum ben.” diyorlar. “Peki, o zaman.” diyoruz, kapatıyoruz. Telefonda da çok ayrıntılı konuşulmuyor. Normal hayat devam ediyor. İnsanlar balık tutuyor. Hava güneşli oluyor. Çocuklar ÖSS derdinde. Öğretmenler kendi derdinde. Oturup karalar bağlanırsa zaten hayat yürümez.

Van’a gerçekten de Doğu Ekspresi ile mi gittiniz? Nasıl bir yolculuktu?

Hakkâri’ye her seferinde karayolundan ve kendi ekip arabamızla gittik. Bu tren yolculuğunu tamamen onların yaşadığı şeyleri tekrar yaşayıp aktarabilir miyiz diye düşünerek yapmak istedik. Önce Doğu Ekspresi ile gitmek istedik. Ama o tren çalışmıyordu. Hala da çalışmıyor. Transasya’ya binmek zorunda kaldık. Transasya trenini çoğunlukla İran’a gidip gelenler kullanıyor, doğuya gitmek isteyenler artık o treni kullanmıyor. Onlar mecburen otobüsü tercih ediyorlar çünkü o trene pasaportla biniliyor ve biraz daha fazla para ödeniyor. Köylü adam trene binmek için pasaport alacak değil ya! Dolayısıyla doğu insanlarını trende yansıtamamış oldum. Zaten boş bir trendi. Sonra bir arkadaşım Transasya belgeseli yaptı. O daha dolu dolu

çekmiş treni. Onun derdi İran meselesi olduğu için de ona cuk oturdu. Benim derdim o değildi. Ayrıca tren yolculuğu sırasında gördüklerimiz, doğuya gidip gelen bir ekip olduğumuz için, bizim çok yabancı olduğumuz şeyler değildi. Sadece o rotayı hiç bilmiyorduk. Çok el değmemiş yerlerden geçtik. Demiryolu korkunç bir durumdaydı. Yol o yüzden o kadar uzun sürüyor zaten. Duruyor, bekliyorsun ama ne beklediğini bilmiyorsun. Herhangi bir durma anında herkes fısır fısır konuşmaya başlıyor ve bir terörist saldırısı olduğunu düşünüyor. Ama yok böyle bir şey. Belki vagon devrilmiş. O vagon belki de iki aydır duruyor orada. Bu paniği izlemek, restorandaki adamın eğlencesi haline gelmiş, hoşuna gidiyor.

Film, estetik olarak da çok etkileyici, çok özenli bir film. Belgesel sinemada anı yakalamak, belli bir olayı ele almak istiyorsanız estetik kaygılar biraz ikinci plana düşen bir şey. Bir de muhteşem bir coğrafyanın içindediniz. Ayrıca çok yoğun bir üst ses kullanımı var. Sizin sesiniz değil mi?

Bahriye Kabadayı: Evet, filmin en zor kısmı buydu. Bu metni yazmak, bu cümleleri kurmak, öznesini, yüklemine, noktaları koymak ve stüdyoya girip bunu seslendirmek bu filmin en zor kısmıydı benim için. Bu kadar bunaldığımı hatırlamıyorum.

Daha önce böyle bir şey yapmış mıydınız?

Hayır, hiç aklıma böyle bir şey gelmemişti. Kendi düşüncelerimi en doğru şekilde ben yansıtabilirim diye düşündüm. Seyircilerin bir kısmı da “Keşke siz okumasaydınız.” dedi.

Filme ilk başladığınız zaman filme olan mesafeniz ile bitirdikten sonraki mesafeniz arasında bir değişim oldu mu?

Büyük bir değişim oldu. Ben filme çok büyük bir hevesle başladığım için heyecan çıtam hep yüksekti. Film uzun bir süreye yayıldığı için de bu ülkede olan biten her şey, oraya gidip gelmeler, orada tanıştığım insanlar beni çok derinden etkiledi. Bazen durup hep birlikte ağladık. Hakkâri’de, Muhsin Kızılkaya’nın annesi filmi çekerken hep yanımız-

daydı. Kenarda oturuyor ve sürekli gözümüzün içine bakıyordu. Tek kelime Türkçe bilmiyordu, çünkü konuşmayı reddetmiş. Ben de Kürtçe bilmiyordum ve hiçbir şey söyleyemiyordum. Teyzeye “Çok şeker bir teyzesin, gerçekten memnun oldum, harika insanlarsınız.” demek istedim ama o kadar yapay olacaktı ki hiçbir şey söyleyemedim. Çünkü ancak onun dilinde söyleyebilseydim bir anlamı olurdu. Bir de kadının Türkçe bilseydi konuşacağını hissettim. Dilinin ucuna gelip konuşamama durumlarında çok kötü oldum. Gerçekten anlamlı bir sebebi yok. Sadece onların Kürtçe’yi konuşmaması meselesi değil. Neden birbirimizin dilini öğrenmek yerine İngilizce öğreniyoruz. Neden Kürtçe, Rumca, Ermenizce öğrenmiyoruz. Aslında oralara gitmeniz gerekiyor. Ben sadece insanları, bu öykünün geçtiği mekânları anlatıyorum ama ne kadar anlatsam boş. Çünkü ben duygulanımların üzerinden anlatıyorum bu hikâyeyi. Siz de gittiğiniz de çok farklı bir şey hissetmezsiniz sanırım ama daha özel anlar yaşarsınız. Onların da yansımaması mümkün değil. Dediğim gibi; buraya dönüp bu taraftan bakmaya başlayınca anlamaya çalışıyorsunuz.

Köprünün yapımı da hayli ilginç. Belki daha önce Ankara’nın doğusuna hiç gitmemiş bir grup öğrenci kalkıp Ankara’dan, İstanbul’dan toplanıp gidiyorlar. Başlarında hocaları da var. Bu “şehirli çocuklar” oraya çılgınca bir iş için gidiyorlar ama ummadıkları yerlerden de destek aldıklarını görüyoruz. TPO kullanmadığı fazla halatları veriyor ya da yerel yönetim onlara araç tahsis ediyor. Askerler arazi telefonu veriyorlar. Bu yardımlar böyle bir girişime destek olarak yapılan şeyler mi yoksa yapılan işi belirli bir çerçeve içinde tutabilmek için uygulanan bir tür strateji mi?

Milliyet Gazetesi’nin gençlere destek olmasının bir nedeni var. Milliyet şimdi bir kampanyanın elini tutarsa aynı etkiyi yapamayabilir. Artık geldiğimiz pasifizasyon noktasında halk olarak hiçbir şeye tepki vermediğimiz için ben çok umutsuzum. Yine de küçük bir gazatenin el vermesiyle büyük bir gazetenin el vermesi arasında fark olurdu. O dönemde Milliyet, şu anda Radikal Gazetesi ayarında da

değil, daha yaygın bir şekilde gençlerden yanaydı. Ama gençleri de silahlı eyleme değil böyle projelere yöneltmeye çalışan bir gazete.

Bunda Abdi İpekçi'nin etkisi sözkonusu değil mi?

Bahriye Kabadayı: Abdi İpekçi aslında o dönemde de eleştirilen bir insan ama yine de en yakın insan. Çünkü o da hep sakinliğe davet ediyor; "Tartışın ama kavga çıkmasın." diyor. Onun durumu bu şekilde sakinleştirmesine hep bir tepki vardı gençler arasında. Yine de değerli bir insan olduğu için onun da etkisi var. Onun zamanında bu destekler bayağı bir kampanya haline dönüşebilmişti. Peki, TPO niye destek veriyor? Çok açık çünkü (Süleyman) Demirel İstanbul köprüsünü yaptırmak istiyor. Orada zaten Demirel'i de protesto ediyorsun. "İyi Demirel protesto ediliyorsa biz ona destek olalım." gibi çok basit bir şey sözkonusu.

Yüksekova'nın Kaymakamı Fikret Bey beni çok şaşırttı.

Bahriye Kabadayı: O insan hala aktif olarak yerel yönetimlerle ilgili işlere devam ediyor, fakat TESEV'de.

Köprü'nün taşlarını, tahtalarını dizmiş insanlarla birebir tanışmak nasıl bir deneyimdi sizin için?

Güzel ve heyecanlı bir deneyimdi. Fikret Bey'e bu hikâyeden ilk bahsettiğimizde karşılıklı yemek yiyorduk. Çatalı bıçağı bıraktı, gözleri doldu o günleri hatırlayınca. Daha sonra röportaj yaptığımda da daha başka şeyler anlattı. Onlar kitaba girecek.

Yüzlerce saat çekim yaptınız. Hepsi filme dâhil olamadı değil mi?

Hem 68'lerin, hem de Hakkârililerin anlattığı çok hikâye var tabi ki ama süreyi sınırlı tuttuğumuz için her şeyi filme koyamadık, yoksa en az 3 saatlik bir film çıkardı ortaya. Bu nedenle de bu böyle yoğun anlatımlı bir film oldu. Bu kadarı bile fazla seyirciye.

Özellikle sinema salonlarında bir şekilde gösterilmek isteniyorsa, üç saat belgesel için fazla bir süre.

Evet, çok çok akıcı bir şey olması lazım. Bu benim ilk uzun filmim. On yıllık gibi bir asistanlıktan başlayıp, çalışmam sonucunda geldiğim noktada yaptığım bir film. Yıllar önce TRT 2'nin izlenebilir olduğu zamanlarda Metin Arslan'ın sinemayla ilgili bir röportajı izlemiştim. "Önce adam gibi kuralıyla bir film yapsın çocuklar, sonradan 'yönetmenim' ya da 'şimdi şunu deneyeceğim' desin." demişti. Bundan çok etkilendim. Bu filmde "Tarz olarak değişik bir şey yapayım." diyecek durumum olmadı çünkü hikâye çok etkileyiciydi. Ben de bu hikâyeyi öğrendiğim ve önemsedğim sinematografik kurallar çerçevesinde aktarım istedim. Daha az anlatım olması daha iyi olabilirdi. Ama maalesef bunu yapamadım. Yapısını ancak böyle kurabildim. Belki başka birisi başka şekilde yapardı.

Bir yandan da böyle bir anlatıma ihtiyacımız var aslında. Çünkü bu uzağında durduğumuz bir hikâyeye.

Dediğim gibi, başka türlü de olabilirdi. Neyse ki bir sürü anlatım çıktı ortaya. Süreyi kısaltmak için onları sekanslar ve öyküler olarak atmak zorunda kaldım. Bazılarını sadece kısalttım. İlk gösterim 2007'de yapıldı. Versus Yayıncılık bunun kitabını yapmak, arkasında da video olarak filmi vermek istedi. Onlarla karşılıklı görüşürken kitabın film metninin aynısı olmasını değil, ekleyemediğimiz diğer şeyleri eklediğimiz ve filmin yapım sürecinin de eklenebileceği bir şey olmasını talep ettik. Kimi zaman, yapılan söyleşilerde de ilginç şeyler oluyor; hele orali insanların katıldığı gösterimlerde ya da üniversite sohbetlerinde gençlerin yoğunlukta olduğu gösterimlerde çok ilginç konuşmalar gerçekleşiyor. Bunarı da not almaya, unutmamaya çalışıyorum ki oraya taşıyayım. Bütün bunları o kitaba taşıyabilmeyi umut ediyorum ama o da yeni bir film yapmak kadar meşakkatli olacağı için arada, bir kısa film, deneysel bir çalışma yapıp kitaba sonra mı dönsem diye düşünüyorum.

Bize biraz da filmin bütçesi ve yapım sürecinden bahsedersiniz? Kültür Bakanlığı'na başvurduunuz mu?

O kurulda bizim meslek birliğimizden de üyeler var ve o anlamda bir umut olabilirdi. Ama bu filmin kâğıt üzerin-

deki bütçesi 220 Bin YTL. Yurt dışındaki fonlara başvurduk ama hiçbir yerden fon alamadık. Çok da sıcak baktılar projeye. “Harika bir proje.” dediler ama para veremediklerini söylediler. Festival başvuruları süresince sinematografik olarak bugünkü trendlere pek uygun olan, tek anlatıma dayalı, daha görsel yanın daha yoğun olduğu filmleri seçiyorlar. Bu değişebilir iki sene sonra. Bu trendlerden vazgeçilirse filmin değeri yine artar. Sonuçta bu artık yapılmış, bitmiş, benden çıkmış bir film. Avrupa izleyicisi tek bir hikâyeye duymaktan yana. Bu film gibi birkaç hikâyeye bir arada olduğunda onlara çok karışık geliyor sanırım. Bunu fon başvurusu süresince de, festival başvuruları süresince de yaşadık.

Euromed 2’de Medya Film Geliştirme Programında destek alan tek belgesel oldunuz ama değil mi?

Bahriye Kabadayı: O bir program ama daha çok sinema atölyesi. Aslında oraya katılan ilk ve son belgesel projesi bizimki oldu. Biz genel bir duyuruyla bundan haberdar olduk. Bizim çektiğimizin belgesel olduğunu belirttik, katılıp katılamayacağımızı sorduk, kabul ettiler. Biz de şaşırдық tabii. Orada yalnızca Avrupalı öğrenciler değil, Tunus, Fas, Filistin ve İsraili arkadaşlar vardı. İyi ki katılmışız, çok keyifli oldu, tek belgesel projesi bizimkiydi ama programın filme maddi bir katkısı olmadı. Sadece Batı yaklaşımını görmüş olduk orada, çünkü öğretmenler, uzmanlar, İspanyol, Fransız, İngilizlerdi. İlk karşılaştığım soru “68 Türkiye’de oldu mu?” oldu. Tabii bu insana büyük bir hırs veriyor. Sonra, hem yabancıların yapımı sürmekte olan bir filme dair bakış açısı, hem de kurmaca dünyasının bakış açısı bize çok şey kattı. Çünkü diyalog halinde olduğumuz insanlar kurmaca filmlerin alıcıları ve satıcılarıydı. Belgesel filmimizi Türkiye’ye dair hiçbir izlenimin, görüşün olmadığı bir ortamda anlatmaya çalışırken çok şey öğrendim. Bir de Avrupa’dan fon alabilmek için bir takım anahtar kelimeler olduğunu gördük. ‘Türk-Kürt’ meselesi, ‘Ermeni Meselesi’ gibi konularda kullandığın ifadeler çok önemli. Avrupa’nın ilgisini çekmesi için bir şeyler olması lazım. Çünkü bizim hikayemiz çok yerel bir hikaye

onlara göre. Bize göre 68 çok büyük bir hikâye ama onlara göre Türkiye’de ya da Cezayir’de olmayan bir hikâye olduğu için hiç ilgi çekmiyor. Öte yandan bütçesi büyük projeleri düşündüğünüzde, o fonlara başvurmak için de çok para ve zaman harcıyorsunuz.

Ayrıca tanıtım için kulis de yapmak gerekiyor, değil mi?

O da çok önemli. Kulis bütçenizin olması gerekiyor. Her türlü festivalde bulunup, belli isimleri kendinize belirleyip her fırsatta onlarla konuşmanız gerekiyor. Çok enteresan politikalar var burada ama ben “yapamayacağım.” dedim. Ekipten bir arkadaşım vardı, tüm bu işlerle o ilgilendi.

Filmi Hakkâri’de gösterdiniz mi?

Henüz gidemedik. Hakkâri’den haber bekliyoruz ama 2006’dan beri uygun ortam hiç olmadı. Bir tane sinema salonu var zaten. Orada bir takım insanlara elden gönderdik filmi.

Peki, köprüyü yenileme gibi bir fikir var mı? Çünkü köprü şu an yok ve o köprünün orada durması sembolik bir anlam taşıyor.

Böyle projeler gösterimler sırasında doğuyor. Salondan çıkana kadar bir hayat buluyor ama daha sonra unutuluyor. Çünkü filmi izledikten sonra, özellikle gençler “Hadi gidelim yapalım.” diyorlar ama kolay bir iş değil. Henüz net bir şey ortaya çıkmadı. Ben kesinlikle bir şeyler yapmak lazım diye düşünüyorum. Çünkü o köprü başka bir şey; yapılması lazım.

Umarım devrimci gençlik köprüsü yeniden yapılır ve siz de gidip çekersiniz. Çünkü orada, o köprü sayesinde o insanlara bir el uzanmış. Bugün gazetelerdeki istatistiklere baktığımızda Hakkâri, doktoru olmayan il, ÖSS’den en düşük puanı alan, herkes için sürgün bir yer olarak algılanıyor.

İstatistiklere bakılınca geride olduğu noktalar var ama Hakkâri’de çok güzel basketbol oynayan ve de milli koşucu olabilecek kadar yetenekli çocuklar var. Her bakımdan geri

kalmış gibi görünüyorlar ama insanlarda azim var. O basketbolculara inanamazsınız. Koşacak ayakkabısını arkadaşından ödünç alarak koşuyor. Atletizm ve basketbol hocaları bir şeyleri keşfetmiş durumda oldukları için bu çocuklarla çok ilgileniyorlar. Kendi ceplerinden para vererek bu çocukların giyecek ve yiyecek masraflarını halletmeye çalışıp seçmelere girebilsinler diye mücadele ediyorlar. Seçmeler ise sanıldığı gibi işlemiyor; Türkiye’de her şey nasıl işliyorsa onlar da öyle işliyor. Her şey yeteneğe kalsa Türkiye’yi temsil edebilecek yetenekte çok fazla çocuk var orada.

Film Karadeniz’de çok az gösterildi. Filme olan ilgi biraz da şehre göre değişiyor herhalde.

Bahriye Kabadayı: Film ÖDP meselesinden dolayı Hopa’da gösterildi. Bu film Türkiye’deki bütün sol fraksiyonların beğendiği bir film. Bu, iyi mi kötü mü karar veremedim. Merkez sağ topluluklar bile beğeniyor filmi. İlk başta Devrimci Gençlik Köprüsü adından dolayı bunun Kemalist bir devrimcilik olduğunu düşünüyorlar. Sonra anlıyorlar ama yine de iyi eleştirilerde bulunuyorlar.

Filmin içinde “Köprüyü Deniz’ler yaptı” inancına dair çok hoş bir bölüm var. Belli ki o dönemde Deniz (Gezmiş) ve Mahir’in (Çayan) bir araya gelip böyle bir işbirliğine girmesini, bu köprü yapmasını hayal etti insanlar.

Filmi izlemeye başlarken de hala o inanç var. Daha ilginç, Deniz’ler muhtemelen bu köprüyü yapmazlardı. Zaten karşı oldukları bir şeydi. Çünkü köprü yapımı popülist bir eylem olarak görülüyordu. İroniye bakın ki köprü onların adıyla anılıyor. Karşı da olsalar adlarının anılıyor olması önemli bir durum.

Dinleyici soruları

Hakkâri’de köprüyü çekerken Irak meselesinden dolayı Amerikan askerlerinin orada dolaşiyor olduklarından bahsetmişsiniz. Hangi yıldan bahsediyoruz tam olarak?

2006'da; Amerikan askerleri gelmiş, sınıra yığılıyorlardı. İskenderun'a da çıktılar tam o dönemlerde. Biz sadece zırhlı araçların sayısının arttığını gözlemliyor ve askerlerin gelip gittiğini görüyorduk. Kameraman, onun asistanı ve ben vardık. "Peki" dedik toplandık, biraz aşağıya indik, orası biraz kritik nokta olabilirdi. Karşıda mağara gibi yerler vardı. Aşağıya indik, oradan çekmeye başladık. Yine geldiler. Çok kibarlar ama başka insanlar olsaydık bu kadar kibar olurlar mıydı bilmiyorum. "Buradan çekemezsiniz." dediler. "Evet, şu an itibariyle çekim durmuştur." dedik. Bunu dert etmedik çünkü yeterince çekmiştik. "İyi, peki." dedik, gittik. O gün aşağıdan askeri mühimmat yüklü bir aracın direğe çarptığı haberi geldi. Açıklama böyleydi ama ne olduğunu bilmiyoruz. İki gün sonra da döndük. Ama Hakkâri'deyken şunu fark ettik: Burada televizyonu açıp haberleri izlediğiniz zaman "Çukurca'da bir şey oldu." diyor gösterdiği görüntüler aslında orası değil. Çünkü merkezin dışında zaten harekât yürüyor. Çatışmalar var, bunu herkes biliyor. Orada yaşayanlar da biliyor. Ankara'dan, İstanbul'dan, İzmir'den bakınca "Eyvah o kente gidilmez." diye düşünülüyor. Fakat gittiğiniz zaman böyle bir şey olmadığını görüyorsunuz. Biz oradayken merkezde bir otelde kaldık ve haberlerde yakınlardaki bir caddede bir çatışma olduğu söyleniyordu. Kamera Hakkâri'nin orta caddesini gösteriyor. Oradayım ve izliyorum; ekranda gösterilen yer orası değil.

Bu, sanki şehrin göbeğinde terör varmış gibi gösterilmesi bilinçli bir şekilde mi yapılıyor?

Açıkçası böyle bir eğitim de almış bir insan olarak evet diyebilirim. Ama bu çok bilinçli mi yapılıyor bilmiyorum. Haber merkezinde bunu denetleyen biri mi var yoksa genel kuralla mı var, o kapsamda mı böyle yapılıyor bilmiyorum. Bazen de cehaletten ve umursamazlıktan böyle yapılıyor diye düşünüyorum. Çünkü şöyle bir şey vardır haber kurusunda: mesela, bir tiyatro gösterisi çok alkış almış, oyununu çekmişler ama alkış kısmını çekmemişlerdir. Alkış başka yerden koyarsın. Önemli olan haberi vermektir. Sadece bilen bilir. Benim bizzat şahit olduğum şey şudur:

Ben oradayım, orada bir patlama olduğu haberi verildi ama orada patlama falan yoktu. Patlama olan yer zaten hükümetin ve devletin çatışma olduğunu bildiği yer ve zaten insanlar orada yaşamıyor. Fakat durumun farklı yansıtılması korkunç bir güvensizlik yaratıyor. Bize olanın bitenin ne kadarı ne şekilde yansıtılıyor konusunda ben güvensiz bir insanım maalesef. Bir şey söyleniyor ama onun tam tersi oluyor. Bunun neyine inanacağım ki? Böyle bir durum bilinçli mi bilinçsiz mi biliyorum ama ben yaşadığımı biliyorum sadece.

Uzun saatler boyunca çekim yaptınız fakat hepsini filme koyamadınız. Bazı şeylerin seyirci için tehlikeli olabileceğinizi düşündüğünüzden mi bunu yaptınız?

Bahriye Kabadayı: Hayır. Bu, filmin süresiyle ilgili bir şeydi. Sinemayla alakalı insanlar filmi uzun buluyorlar, gençler ise biraz daha uzun olmasını istiyorlar. Benim de hedef kitlem gençler olduğu için bu konuda çok rahatım ve kitaba da bu yüzden çok güveniyorum. Birçok gösterim sonrasında yaşı 17, 18 olan üniversiteli ya da liseli çocuklar gelip “Şu konuyu biraz daha uzun tutabilirdiniz.” diyorlar. İnanamıyorum, gençler çok tepkisiz ama bazıları da inanılmazlar. Çok umut veriyorlar insana. İlk kurgulama 4 saate yakın bir kurguydu ve hiçbir şeyin fazla olmadığından çok emindim. “Ne yapalım 4 saat olacak, izlemek isteyen izler.” dedim.

Birçok söyleşide Hakkâri hakkında bilgiler veriyorsunuz. Bu söyleşilerde ulaştırmak istediklerinizin ulaşmasını istediğiniz yerlere gittiğini düşünüyor musunuz? Burada, batıda filmi izleyenlerin vermek istediğiniz mesajı aldığına inanıyor musunuz?

Bu tahminimin çok üstünde oluyor. Gösterim organizasyonu yapmamak, bizim açımızdan baktığınız zaman tek başına bir olgu zaten. Herkes birbirinden göre göre izliyor. Mesela film şu anda Eskişehir’de İşçi Filmleri Festivali’nde gösterildi. Sadece o festivale zaten bütün Türkiye’yi dolaştı. Dediğim gibi tanımadığım insanlar cep telefonundan arıyor ve beni çağırıyorlar. O kadar çok geri dönüşü oluyor

ki bize, bazıları sadece hiçbir şey yapamayıp yazıyor. Gruplar da bu filmi kendi aralarında motivasyon olarak, güç almak için kullanıyorlar. İşe yaradığını görüyoruz. Es-ki bir hikâye ama olabilirliğiyle ilgili bugünkü koşulları da değerlendirip bir adım atmadan önce "Bir izleyelim, bir kendimize gelelim." diye izliyorlar. Esas amaç da gençlere iki taraflı bir eleştiri fırsatı vermek. Gençleri biz bu hale getirdik ama baktığınız zaman hiçbir şeyle ilgilenmeyen gençler görüyorsunuz. Bunun böyle olmadığını, gençlerin kendi hayatlarıyla ilgili, bu ülkeyle ilgili sorunlara dair bir şeyler yapabileceğini göstermekti filmin amacı. Asıl hedef kitlemiz ise 80 kuşağı dediğimiz insanlardı. Gençler bu filmi sahiplendikleri için kendimi amacıma ulaştım hissediyorum. Bir de, film doğuda da gösterildi ama buradaki insanların izlemesi daha önemli gibi geliyor bana

Bahriye Kabadayı Kimdir?

1977 yılında İstanbul'da doğan Bahriye Kabadayı, Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo-TV -Sinema Bölümü'nden mezun oldu. Kabadayı, 1998'de Mustafa Varlık ile "Son Eller" adlı belgeseli gerçekleştirdi. 1998 yılında VTR ekibine katılan sanatçı, bu tarihten itibaren belgesel sinema alanında çalışmaya başladı. Sanatçı, belgesel sinema alanında çalışmaya başlamasıyla birlikte VTR tarafından gerçekleştirilen Osmanlılardan Günümüze Azınlık Eğitimi ve Kurumları / Rum Okulları, Beni Yürekten Dinleyin, Cumhuriyet Türküsü, Yargıda Kalite, Cumhuriyetin Hayalleri, Ah Gözyaşım Ülke, Halatı Bırakmak, Kültür Varlıklarımız adlı belgesel projelerinde yönetmen yardımcısı olarak görev aldı. Hala, VTR'da yönetmen yardımcısı olarak çalışmalarına devam eden Bahriye Kabadayı, BSB 'nin kurucu üyesi ve Arşiv birimi sorumlusudur. Bunun yanı sıra, kendisi Belgesel Gündem Yazım Kurulu ve Uluslararası İlişkiler birimlerinde aktif katılımını sürdürmektedir.

Başlıca Filmleri

Büyük Bir Zap Şairi: Devrimci Gençlik Köprüsü (2007)

Son Eller (1997)